

КАШЕ ЕГДА ХОЩЕТЕ НХЪ КЪМЪСТИТИ КЪ ПРАКТЕЛСТКА КАША... În versiunea românească (ms. 109): «Iată *feții mei* și *aleșii* lui Dumnezeu și *unșii* lui... cînd veți vrea să puneți boieri nu să cade să căutați că ce vă vor fi rudenii etc.». Nicăieri în *Învățăture* Neagoe nu numește pe alți domni și urmași ai săi, pe care-i are mereu în vedere, «*feții mei*» ci *frații mei*, sau, la singular «iubitul meu frate». Însuși titlul acestui cuvînt, care se deosebește de toate celelalte, ne arată că expresia *feții* se adresează «coconilor» lui Neagoe.

Dar și cuvîntul anterior, cel despre cinstirea boierilor, are un titlu care pare să fi fost la fel cu al acestuia: *Altă învățătură iară a lui Neagoe Voevod către iubitul său cocon și către alți domni, cum și în ce chip vor cinsti pe boieri și pre slugile lor care vor sluji cu dreptate*. Din nefericire, nu ni s-a păstrat nici un fragment în versiunea slavă, dar judecînd după modul cum începe capitolul respectiv, sîntem în drept să credem că forma inițială va fi fost tot către *coconii* (la plural) și nu către *cocon*: «Veniți la mine *feții miei* veniți și vă apropiați către sfatul meu cel bun și să ascultați sfatul care *vi-l voi da* întii. Întii să *aibi* credința, dragoste...». «Iar smerenie încă să *aveți*. Că de veți fi smeriți, Dumnezeu vă va învăța iar de veți fi blînzi Dumnezeu va trimite mila sa de va fi cu voi. Că eu *feții mei* am o grădină... etc.» (ms. 109).

Copistul sau traducătorul a folosit cînd pluralul cînd singularul, neînțelegînd de ce se vorbește la plural cînd pe titlul cuvîntului ce precede era pomenit doar Teodosie.

Un argument ni se pare hotărîtor în sprijinul ipotezei noastre: imediat ce în text nu mai este «*feții miei*» ci *fătul meu*, imediat ce nu mai găsim nici un indiciu, cît de mărunț, că domnul se adresează la doi fii, adresarea făcîndu-se la plural numai cînd sînt invocați și «*frații săi*» — domnii următori, atunci și în titlul capitolului respective apare, invariabil, numele lui Teodosie.

Concluzia ni se pare a fi una singură: cele două cuvinte, despre cinstirea boierilor (cu alegoria grădinii) și despre alegerea dregătorilor, au fost scrise pe vremea cînd Petru încă trăia și ele reprezintă primele capitole din *Învățăture* care au fost redactate. Celelalte au fost scrise după moartea lui Petru și au totdeauna în titlu numele lui Teodosie.

Dar *Rugăciunea*? *Rugăciunea* nu este epilogul *Învățăturilor*, ci ea este *prima formă în care s-a realizat dorința lui Neagoe de a-și consemna experiența, și a da învățăture copiilor, urmașilor și boierilor săi*. Este o operă literară aparte, alcătuită *înaintea Învățăturilor* și aparținînd genului, amplu explicat de Russo, al *etopei*¹.

Vladimir Monomahul și-a consemnat *Învățăturile* într-o formă literară originală: povestește că pe cînd umbla cu sania i-a venit în minte unele gînduri pe care vrea să le comunice urmașilor săi. Firește că n-a scris în sanie, dar plimbarea cu sania i-a oferit cadrul, fundalul pe care și-a desfășurat învățăturile². Alți autori au turnat materialul în tiparul literar al *utopiilor*. Ivan Peresvetov le-a prezentat ca sfaturi auzite din gura lui Petru Rareș³. Machiavelli, în epoca condotierilor și «*principilor*» a creat un tip de principe ideal, înzestrat cu calitățile, reale sau dorite de el, ale tuturor condotierilor și princi-

¹ D. RUSSO, *Studii istorice greco-romîne*, tom. I, p. 209—211.

² Vezi traducerea romînească la G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei romînilor*, vol. VII, p. 204.

³ ȘT. CIOBANU, *Domnitorul Moldovei Petru Rareș în literatura rusă veche*, «*Revista Istorică, Romînă*», XIV, 1944 p. 315—332, și P. P. PANAITESCU, recenzie la A. A. Zimin, H. C. *Пересветов и его современники*, în «*Studii*», XV, 1962 p. 212—217.